

УДК: 338.246.025.2.003.13.004.14(477)

N. Mazur, doctor of economics, professor,

N. Trach, postgraduate student State Agrarian and Engineering University in Podilya

STATE REGULATION THE SPHERE OF AGRICULTURAL AS ONE OF THE MAIN TERMS EFFICIENCY OF THE COUNTRY'S ECONOMY

Annotation. *The paper studied the basic problems of state regulation of agricultural sector and outlines possible solutions. Based on the theoretical analysis of scientific approaches and their generalization by clarifying the nature and content of state regulation of agriculture.*

Of all the sectors of the economy most radical and an effective state regulation and support required for normal development of agriculture.

Studies show that currently there is no state which is not imbued with issues of food security. This applies to food production, their distribution, import-export food, food consumption and so on.

We believe that government regulation of agriculture is a set of economic, organizational, legal and economic policy measures aimed to create an effective and stable-growing development of multifunctional agriculture to ensure food security and strengthen its competitive position in world agricultural market.

State regulation of agriculture is a process of influence on the development of incentives complement the market mechanism and the creation of opportunities through entities exercise a lucrative activity, improve their competitive position.

Key words. *government regulation, agriculture, system criteria, food, much of functional, aggregate stability, efficiency, agricultural policy.*

Н.А. Мазур, доктор економічних наук, професор,

Н.Д. Трач, аспірант ПДАТУ

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОЇ СФЕРИ ЯК ОДНА З ОСНОВНИХ УМОВ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ

Досліджені основні проблеми державного регулювання аграрної сфери та окреслені можливі шляхи їх вирішення. На основі теоретичного аналізу наукових підходів та їх узагальнення здійснено уточнення сутності та змісту державного регулювання аграрної сфери економіки.

Ключові слова: *державне регулювання, аграрна сфера, система критеріїв, продовольство, мультифункціональність, сукупність, стабільність, ефективність, аграрна політика.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В економіці України аграрний сектор залишається винятково важливою ланкою, яка вирішальною мірою визначає соціально-економічне становище суспільства та продовольчу безпеку держави.

Нині державний регуляторний вплив на розвиток сільського господарства залишається, з одного боку, доволі значним, а з іншого – недостатньо ефективним. За даними Міністерства аграрної полі-

тики та продовольства України, за підсумками 2013 року аграрії перерахували до бюджетів усіх рівнів 47 млрд. грн.

Експерти аграрного ринку зазначають, що в останні роки наповнення дохідної частини зведеного бюджету сільгосп підприємствами стабільно зростає. Так, з 2010 року цей показник збільшився на 37%. Таке зростання забезпечується за рахунок значного збільшення сільськогосподарського виробництва в країні за останні кілька років. Зокрема, за даними Державної служби статистики України, за 11 місяців 2013 року сільгоспвиробництво зросло на 11,7% до відповідного періоду попереднього року. А якщо враховувати лише сільгосп підприємства, то зростання становило 18,4% [1].

Урядові аналітики також відзначають зростання експортної виручки від поставок української сільгосп продукції за кордон. Так, за підсумками 2010 року експорт сільгосп продукції і готових продуктів харчування становив 9,9 млрд. дол. США, 2011 року – 12,8; 2012 року – 17,9; за 9 місяців 2013 року – 13,2 млрд. дол. США.

Об'єктивна необхідність державного регулювання сільського господарства в умовах ринкової економіки зумовлена з точки зору економічної теорії унікальними особливостями, що притаманні цій галузі, її місцем і значенням у забезпеченні продовольчої безпеки країни та житті суспільства. Сільськогосподарський потенціал згідно Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року є, без сумніву, головною основою зростання національного доходу і забезпечення продовольчої безпеки країни. Аграрний сектор забезпечує продовольчу безпеку та продовольчу незалежність країни, формує 17-18% її валового внутрішнього продукту та майже 60 відсотків фонду споживання населення. Крім того, аграрний сектор є одним з основних бюджетоутворювальних секторів національної економіки, частка якого у зведеному бюджеті України за останні роки становить 8-9 відсотків, а також займає друге місце серед секторів економіки у товарній структурі експорту [2].

Дослідження показують, що нині немає жодної держави, яка б не переймалася питаннями продовольчої безпеки. Це стосується виробництва продовольчих товарів, їх розподілу, імпорту-експорту продовольства, споживання продуктів харчування тощо.

Однак кожна країна має свої завдання у покращанні продовольчого забезпечення свого населення залежно від досягнутого рівня у вирішенні цієї проблеми [3, с. 17]. Як свідчить зарубіжний і вітчизняний досвід, негативні наслідки нестабільності внутрішнього та зовнішнього середовища мають вагомий вплив на параметри розвитку сільськогосподарського виробництва. Існуючі проблеми значно ускладнюються кризовими явищами, які періодично виникають у розвитку вітчизняної та світової економіки. Це потребує поглиблення наукових досліджень щодо підвищення ролі й місця держави в регулюванні економічних процесів для упередження та запобігання можливості виникнення кризових явищ і забезпечення стабільного розвитку сільського господарства на довгострокову перспективу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми.

Вагомий внесок у розробку теоретико-методологічних засад державного регулювання аграрної сфери економіки внесли такі вчені, як В. Андрійчук, О. Дацій, О. Зінченко, М. Корецький, М. Латинін, А. Лисецький, О. Могильний, Д. Плеханов, О. Шевченко, О. Шпичак. Проблеми державного регулювання аграрного сектору економіки також висвітлювали у своїх роботах науковці П. Саблук, В. Юрчишин, Б. Пасхавер, І. Лукінов, П. Гайдуцький, Л. Дідківська, М. Долішній та інші.

Метою дослідження є обґрунтування необхідності проведення державного регулювання, визначення критеріїв ефективності державного регулювання та опрацювання теоретичних підходів щодо сутності державного регулювання аграрного сектору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш за все, необхідно визначити та уточнити основні критерії цієї проблематики, які викликають дискусію. Для визначення ролі держави в аграрному секторі в свою чергу використовують різні терміни, зокрема «державне регулювання» і «державне управління».

Згідно з «Великим тлумачним словником сучасної української мови» під «регулюванням» [4, с. 1020-1021] розуміють впорядкування чого-небудь, керування чимось, підкоряючи його відповідним правилам, певній системі. Державне регулювання аграрної сфери економіки являє собою процес впливу на її розвиток доповненням стимулів ринкового механізму і створенням за рахунок цього можливості суб'єктам господарювання здійснювати прибуткову діяльність, покращувати свої конкурентні позиції [5, с. 119].

На думку В. Андрійчука, державне регулювання аграрної сфери представляє систему економічних, фінансових, правових, організаційних і соціальних заходів, що здійснюються державою для ефективного і стабільного розвитку аграрного виробництва та повного забезпечення населення якісним продовольством за прийнятними ринковими цінами [6, с. 56].

У свою чергу, О. Зінченко вважає, що державне регулювання аграрної сфери економіки є системою заходів впливу з метою створення оптимальних умов розвитку [7, с. 82-83].

На нашу думку, державне регулювання аграрної сфери економіки являє собою сукупність економічних, організаційно-правових і соціальних заходів економічної політики держави, спрямованих для створення ефективного та стабільно зростаючого розвитку мультифункціонального сільського господарства з метою забезпечення продовольчої безпеки країни та зміцнення його конкурентних позицій на світовому аграрному ринку.

Здійснюючи оцінку ефективності державного регулювання економіки, на наш погляд, необхідно з одного боку розглядати державу як «...виразника національних інтересів, регулятора соціально-економічних процесів і органу, що впливає на умови функціонування суб'єктів ринку; а з іншого боку – як крупного власника і суб'єкта ринку. В обох випадках критерії оцінки державного регулювання будуть різними» [8, с. 29].

Основна увага буде приділена формуванню критеріїв ефективності державного регулювання за першого підходу, адже, по-перше, частка державної власності в аграрному секторі є незначною, а, по-друге, критерії ефективності суб'єктів господарювання з даною формою власності загальновідомі – ґрунтуються на показниках економічної ефективності та досягнення соціального ефекту (рис. 1).

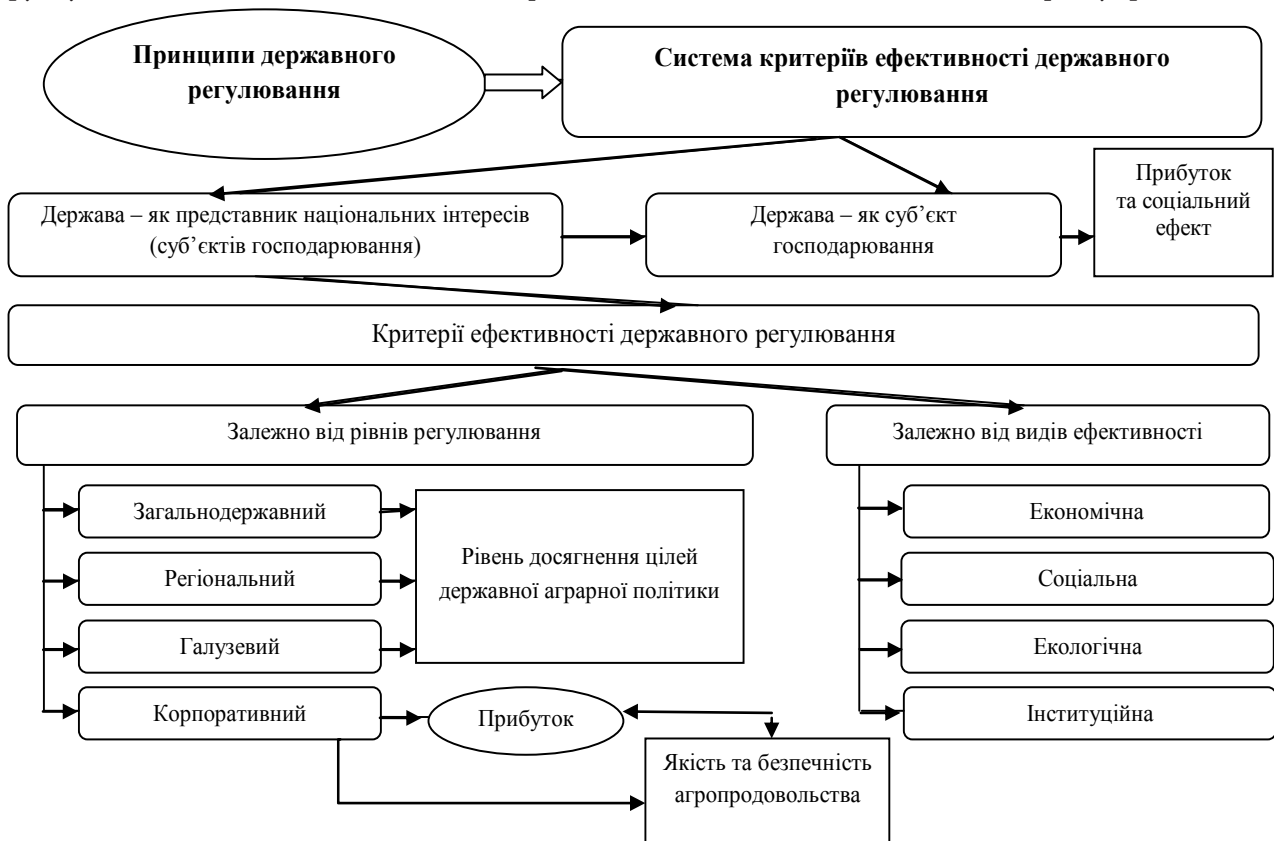

Рис. 1. Система критеріїв державного регулювання

Джерело: власна розробка

Тому складність формування критеріальної бази оцінки ефективності державного регулювання аграрного сектору, на наш погляд, полягає в наступному:

- 1) практично будь-яке державне управлінське рішення прямо чи опосередковано стосується насамперед сільського господарства, причому вплив цей може бути як очікуваним чи фактичним; прямим чи опосередкованим; попереднім чи підсумковим; позитивним чи негативним;
- 2) результати впливу аграрної політики не завжди вдається виділити в чистому вигляді, вони можуть бути наслідком спільної дії і взаємодії різних напрямів політики, тому при оцінці ефективності необхідно врахувати їх взаємодію та комплексний вплив на об'єкти державного регулювання [6, с. 116];
- 3) складна система об'єктів державного регулювання аграрного сектору економіки (їх умовно можна класифікувати за галузями, сільськогосподарськими товаровиробниками, виробничою сферою та екологічною сферою, інформаційно-консультаційною діяльністю тощо);

- 4) різновекторність інтересів суб'єктів ринкових відносин (товаровиробники, споживачі, держава; експортери та імпортери);
- 5) необхідність відображення усіх складових суб'єктивно-об'єктивних відносин: економічної ефективності сільськогосподарських товаровиробників та економіки у системі макроекономічних показників; соціально-економічної збалансованості і справедливості міжгалузевих зв'язків; показників відтворення і постійного удосконалення людського капіталу; оптимальність функціонування державного регулювання як цілого організаційно-економічного механізму, спрямованого на забезпечення ефективно діючої моделі ринкового саморегулювання [9, с. 69].

Вважається, що одним із критеріїв ефективності державного регулювання аграрного сектору є оптимальне досягнення поставлених цілей аграрної політики держави.

Необхідність державного регулювання обумовлена основними функціями, перелік яких у вітчизняних вчених досить значний, зокрема: цільова; нормативна; стимулююча; координації інтересів між товаровиробниками і споживачами сільськогосподарської продукції, сировини та продовольства; соціальна; коригуюча; формування конкурентного середовища на всіх аграрних ринках і підтримка сталого розвитку галузі через забезпечення стабільності попиту на харчові продукти і сільськогосподарську сировину; підтримки вітчизняних експортерів продовольства на зовнішніх ринках; фінансування основних напрямків науки щодо проблем розвитку галузі; контролююча тощо.

На нашу думку, перелік функцій державного регулювання аграрної сфери доцільно звузати з метою чіткої їх координації та спрямування на досягнення конкретного завдання. Серед них головне місце займає економічна, соціальна, екологічна, інноваційна та інформаційна.

Економічна функція полягає у виконанні основних завдань аграрної сфери з метою забезпечення умов для функціонування всієї економіки. Вона включає виробництво сільськогосподарської продукції для задоволення потреб населення і забезпечення продовольчої безпеки держави, використання виробничих ресурсів інших галузей та участь у розвитку міжгалузевих зв'язків, функціонування аграрних ринків, створення фінансових потоків, залучення і використання інвестицій тощо.

Соціальна функція регулювання аграрної сфери економіки пов'язана з умовами життя сільського населення, створенням соціальної інфраструктури. Ця функція знайшла своє відображення у концепції сталого сільського розвитку, яка в останні роки набула особливого поширення.

Екологічна функція державного регулювання реалізується у використанні земельних угідь, водних ресурсів, об'єктів рослинного і тваринного світу. Враховуючи залежність сільського господарства від впливу природно-кліматичних умов і якості природних ресурсів, основним завданням є забезпечення оптимальної екологічної рівноваги, а також збереження і розвиток агроландшафту.

Інноваційна функція відображає потреби і можливості використання досягнень науково-технічного прогресу, зокрема методів генної інженерії, засобів захисту біологічних об'єктів від хвороб і шкідників та інших біотехнологій, які впливають на якість продукції.

Інформаційна функція характеризується тим, що виконання усіх вищезгаданих функцій можливе лише за наявності чітких управлінських рішень, які повинні враховувати особливості та специфіку сільського господарства.

Отже, на нашу думку, мультифункціональна аграрна сфера представляє собою галузь національної економіки, ефективний розвиток і функціонування якої забезпечується через економічну, соціальну, екологічну, інноваційну та інформаційну функції, а його конкурентоспроможність виступає основною рушійною силою зміцнення стратегічних позицій та пріоритетів на внутрішньому та світовому аграрних ринках.

Висновок. Аграрний сектор забезпечує продовольчу безпеку та продовольчу незалежність країни, формує 17-18% її валового внутрішнього продукту. Крім того, він є одним з основних бюджетоутворювальних секторів національної економіки, частка якого у зведеному бюджеті України за останні роки становить 8-9 відсотків, а також займає друге місце серед секторів економіки у товарній структурі експорту.

Тому при оцінці державного регулювання необхідно врахувати всі види її ефективності: економічну – пов'язану з раціоналізацією виробництва, поліпшенням використання ресурсів, забезпеченням розширеного відтворення; соціальну – направлену на поліпшення умов, підвищення рівня життя населення та розвиток сільських територій; екологічну – відображає зусилля щодо збереження навколишнього середовища та зменшення негативного його впливу на всі сторони життя суспільства. До традиційних видів ефективності вважаємо за доцільне додати інституційну – відносно нове поняття, за яким визначається розмір трансакційних витрат формальними інститутами.

Проте із вище зазначених видів ефективності визначальне місце все ж таки належить економічній, оскільки від її рівня залежать обсяги фінансових ресурсів для сільськогосподарського виробництва, соціальної сфери і збереження довкілля.

Список використаних джерел

1. Аграрний сектор — серед лідерів наповнення бюджетів усіх рівнів [Електронний ресурс] : сайт «Інформаційно-аналітичний бюлетень КМУ», 13 січня 2014. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/uk/node/11098>
2. Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1158 // чинний, поточна редакція від 20.12. 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/>
3. Гойчук О. І. Продовольча безпека. Монографія / О. І. Гойчук. – Житомир : Полісся, 2004. – 348 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 170000 слів і словосполучень / [авт.-уклад. Бусел В. Т.]. – К., Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1400 с.
5. Могильний О. М. Державне регулювання аграрного виробництва в період трансформації економіки / О. М. Могильний. – К. : ІАЕ УААН, 2002. – 430 с.
6. Андрійчук В. Г. Теоретико-методологічне обґрунтування ефективності виробництва / В. Г. Андрійчук // Економіка АПК. – 2005. – № 5. – С. 52-63.
7. Зинченко А.П. Аграрная политика : учеб. пособие / [А. П. Зинченко, В. И. Назаренко, В. В. Шайкин и др.]; под ред. А. П. Зинченко. – М. : Колос, 2004. – 304 с.
8. Бабашкина А. М. Государственное регулирование национальной экономики / А. М. Бабашкина. – М : Финансы и статистика, 2003. – 480 с.
9. Могильний О. М. Критерії ефективності державного регулювання державного сектора економіки / О. М. Могильний // Економіка України. – 2003. – № 2. – С. 65-69.

***Анотація.** Исследованы основные проблемы государственного регулирования аграрной сферы и намечены возможные пути их решения. На основе теоретического анализа научных подходов и их обобщения осуществлено уточнение сущности и содержания государственного регулирования аграрной сферы экономики.*

***Ключевые слова:** государственное регулирование, аграрная сфера, система критериев, продовольствие, мультифункциональность, совокупность, стабильность, эффективность, аграрная политика.*